

KORKUT ATA TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Uluslararası Dil, Edebiyat, Kültür, Tarih, Sanat ve Eğitim Araştırmaları Dergisi

The Journal of International Language, Literature, Culture, History, Art and Education Research

Sayı/Issue 15 (Nisan/April 2024), s. 1046-1059.
Geliş Tarihi-Received: 17.03.2024
Kabul Tarihi-Accepted: 04.04.2024
Araştırma Makalesi-Research Article
ISSN: 2687-5675
DOI: 10.51531/korkutataturkiyat.1454291

1840-1864 Yılları Arasında Osmanlı Taşra Yönetimini Düzenleyen Nizamnameler: Malatya Örneği*

The Regulations Organizing the Ottoman Provincial Administration Between 1840-1864: The Sample of Malatya

Gülşen ULUKAYA**

Öz

Osmanlı Devleti kuruluşundan itibaren idarî yapısını bir taraftan tevarüs ettiği geleneklere diğer taraftan da gelişen şartlara uygun olarak teşekkül ettiren bir anlayışla kurum ve kuruluşlarını inşa etmiştir. Mülki idarî teşkilat: merkez ve taşra teşkilatı olarak kurulmuş ve yürütülmüştür. XV. yüzyılın ikinci yarısından itibaren klasik şeklini alan devletin idarî düzeninde aksaklıklar ortaya çıkmaya başlamıştır. Devlet yaptıkları ıslahatlarla aksaklıkları gidermeye çalışmıştır. XIX. yüzyılın başlarında II. Mahmud döneminde birçok müesses yapıda olduğu gibi taşra idarî yapısında da düzenlemeler yapılmıştır. II. Mahmud'un merkezîyetçi bir politika takip ederek yaptığı bu ıslahatlar bir bakıma "Tanzimat" ın hazırlığı şeklinde kabul edilmiştir.

Osmanlı Devleti'nde, Tanzimat Fermanı (1839)'nun ilanından sonra birçok devlet kurum ve kuruluşlarında olduğu gibi taşra idarî yapısında da birtakım düzenlemelere gidilmiştir. 1840'tan 1864 yılına kadar yapılan düzenlemeler devletin hazırlayıp yayınladığı nizamnamelerle yapılmıştır. Yapılan bu düzenleme içerisinde özellikle taşra idaresinde kurulan meclislerin önemli yeri bulunmaktadır. Tanzimat anlayışının gereği olarak; bu meclisler sayesinde taşra idaresinde halkın yönetime katılması sağlanmış ve yerinde yönetime büyük önem verilmiştir. Böylece Osmanlı devlet idarecileri, halkın istek ve taleplerini yakından dikkate alacak ve halka karşı hizmetlerini daha sağlıklı ve faydalı bir şekilde yürütecekti. Osmanlı taşra idaresinde kurulan meclislerden bir tanesi de Malatya'da kurulmuştur. Bu çalışmada Malatya'da kurulan meclisin faaliyetleri ve nizamnamelere uygun olarak yürütülen işlerin 1840-1864 yılları arasındaki durumu incelenmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Tanzimat Fermanı, nizamnameler, meclisler, taşra, Malatya.

Abstract

Since its foundation, the Ottomans Empire has built its institutions and organizations with an understanding that has formed its administrative structure in accordance with the traditions it inherited on the one hand and the developing conditions on the other. Civil administrative organization: It was established and carried out as a central and provincial organization. From the second half of the XV. century, problems began to appear in the administrative system of the state, which took its classical form. The state tried to eliminate the problems with the reforms they made. At the beginning of the XIX. century, During the II. Mahmud period, as in

* Bu çalışma "XIX.Yüzyılın İkinci Yarısında Malatya Kazası (1839-1900)" adlı doktora tezinden üretilmiştir.

** Dr., e-posta: ulukayagulsen@gmail.com, ORCID: 0000-0001-9811-8362.

many institutional structures, arrangements were made in the provincial administrative structure. These reforms, which II. Mahmud made by following a centralist policy, were in a way accepted as the preparation of the "Tanzimat".

In the Ottomans Empire, after the declaration of the Tanzimat Fermanı (1839), some arrangements were made in the provincial administrative structure as well as in many state institutions and organizations. The arrangements made between 1840 and 1864 were made with the nizâmnâme prepared and published by the state. The assemblies established in the provincial regulation have an important place. As a requirement of the Tanzimat understanding; to ensure the participation of the people in the administration and to give importance to decentralization. With this, the Ottomans state administrators aimed the requests and demands of the people and to ensure that the administration performs its services to the people in a more beneficial and healthy. One of the councils established under the entire Ottomans provincial administration was established in Malatya. In this study, the establishment of the parliament in Malatya, its activities and the situation of the Works carried out in accordance with the regulations between 1840-1864 will be examined.

Keywords: Tanzimat Fermanı, regulations, assemblies, provincial, Malatya.

Giriş

Osmanlı Devleti, Tanzimat'ın ilanından (3 Kasım 1839) sonra devletin hemen hemen bütün müesses yapısını ilgilendiren düzenlemere başlamıştır. Bu düzenlemeler, Osmanlı taşra idarî yapısında da uygulanmıştır. Osmanlı taşra idarî yapısındaki değişiklikler hem mülkî idare hem de mahallî idare de yapılmıştır. Bu idarî düzenlemeler belli bir düzen ve nizam içerisinde yürütülmüştür. Devlet, yürüttüğü düzenlemeleri ilan ettiği vesikaların adlarını "Nizâmnâmeler" olarak isimlendirmiştir. Yürürlüğe konulan nizamnamelerin mülkî idarî uygulamaları merkezi idare tarafından icra edilirken, taşradaki mahallî uygulamaları "meclisler" kurarak icra etmek yoluna gitmiştir. Özellikle kurulan bu meclisler, seçimle oluşturuldukları için uygulamalarda en azından halkın bilgisine ve kısıtlı da olsa denetimine olanak sağlamıştır. Taşrada kurulan; "Muhassıl Meclisleri", "Memleket-Eyalet Meclisleri", "Vilayet İdare Meclisleri", daha sonraları kurulacak "Belediye Meclisleri" 1840-1871 yılları arasında taşra idarî yapılarında kurulan meclislerdir. Bu meclislerde, başta *vücut-ı belde* olmak üzere halkın bir şekilde yönetimde yer almasının önü açılmıştır. Meclislerin kuruluş ve yürütülmelerinin esasları devletin yayınladığı "Nizâmnâme"lerle düzenlenmiştir (Yılmaz, 2014, s. 253-254). Bu nizamnameler, kurulan meclislerin yapı ve işleyişlerini de belirlediği düşünülürse, bu hukukî düzenlemelerin önemi öne çıkmaktadır. Bundan dolayı nizamnamelerin bilinmesi gerekmektedir. Bizim çalışmamızın sınırları nizamnamelerin tahlili ve mahiyetinin incelenmesinden ziyade hazırlanan nizamnamelerin uygulanması ile sınırlıdır. Tanzimat'ın Osmanlı ülkesindeki uygulamaları aynı zaman diliminde başlamamıştır. Bunun birçok sebepleri sayılabilir. Ancak devletin uygulamaları, kısmî olarak başlatması hem uygulamalara karşı tepkilerin takip edilebilmesi hem de uygulamadan doğabilecek aksaklıkların sağlıklı tespiti için önemli olmalıdır. Bu bağlamda, çalışmamızda nizamnamelerin uygulanmasıyla ilgili bir örnek olarak "Malatya" ele alınacaktır. 1840-1864 yılları arasında Osmanlı Devleti tarafından yayınlanan nizamnameler ve uygulamaları, zeminde ise meclislerin durumu izah edilecektir.

Osmanlı İmparatorluğu'nun klasik idarî düzeninde taşra idaresi; mezra, köy, kaza, sancak, eyalet şeklinde oluşturulmuştur (Halaçoğlu, 2014, s. 85). Eyaletlerde vali, sancaklarda sancakbeyi, kazalarda kadılar bulunmaktaydı. Vali, eyalet sınırları içerisinde bulunan bütün idarî birimlerin mülkî, malî ve askerî idarecisidir. Paşa sancağı denilen merkez sancakta tayin edildiği eyaleti yönetmektedir (Çadırcı, 2017, s. 97-98). XVI. yüzyılın ortalarından itibaren Osmanlı taşra idarî yapısında şartları gereği olarak birtakım düzenlemeler yapılmaya başlanmıştır. XVII. yüzyılın ikinci yarısından itibaren taşra idaresinde merkezi idarenin güç ve otoritesi bazan yerinden yönetimin gereği bazan da

taşrada ortaya çıkan isyanlar, taşra idaresindeki şartları merkez aleyhine olarak değiştirilmeyi zaruri hale getirmiştir. XVIII. yüzyıl boyunca taşranın merkeze karşı güç artışı devam etmiş ve en güçlü yapılanmayı da “Ayanlık/Ayanlar” oluşturmuştur (Özkaya, 2002, s. 97). Taşranın gücünün merkez aleyhine değişen olumsuz gidişatını değiştirmek için birtakım tedbirler alınmaya çalışılmış fakat istenilen başarı elde edilememiştir. Ancak Osmanlı Devleti, XIX. yüzyılda birçok alanda olduğu gibi taşra teşkilatında da köklü reformlara giderek çözüm yolları bulmaya çalışmıştır (Ortaylı, 1985, s. 232).

Taşra idaresindeki önemli yeniliklerin II. Mahmud döneminde başladığı ancak arzu edilen neticeye ulaşamadığı kabul edilebilir (Engelhardt, 1999, s. 44). II. Mahmud, giriştiği yenilik çalışmalarında merkeziyetçi bir politika takip ederek (Akyıldız, 2011, s. 1) merkezî yapının güçlenmesi için çabalamış ve modern idareye uygun olarak taşra teşkilatında bazı değişiklikler yapmıştır. Bu doğrultuda yapılan yenilikler, Tanzimat’ın alt yapısının oluşmasına ve Tanzimat uygulamalarına kolaylık sağladığı düşünülebilir (Özcan, 2002, s. 1302). Tanzimat’ın ilanı ile beraber düzenlenen nizamnamelerle taşrada meclisler kurularak taşra idaresi ile merkez idaresi daha çok yakınlaştırılmıştır denilebilir (Gençoğlu, 2011, s. 32-35). Tanzimat’ın idarî alana getirdiği yenilikler içerisinde, taşra idaresindeki düzenlemelerin diğer alanlarla mukayese edildiğinde daha uzun bir süreci kapsadığı ve aynı zamanda daha çok tecrübe alanının oluştuğu ifade edilebilir.

1839-1842 Düzenlemeleri

Osmanlı Devleti, 1839’da Tanzimat Fermanı’nın ilanı ile birlikte ilk önemli düzenlemelerden birini taşra teşkilatında gerçekleştirmiştir (Çadırcı, 2017, s. 174-175; İnalçık, 2012, s. 171). Tanzimat Fermanı ile tebaa hukukunda yeni bir düzenleme gerçekleştirilmiş, “*Millet Sistemi*”nin yerine Müslüman ve gayrimüslim tebaa ayırt edilmeksizin can, mal ve ırz güvenliği devletin garantisi altına alınarak yeni uygulamanın bu ferman üzerinden yapılması istenmiştir (Şeref Efendi, 1985, s. 149-150; Çadırcı, 2017, s. 259). Taşrada yapılacak yeni düzenlemelerde, vergi yazılması herkesin geliri tespit edildikten sonra yılda bir kereye mahsus olmak üzere karar verilmiştir (Şeref Efendi, 1985, s. 150-155; Kaynar, 1985, s. 177). Fakat yeni vergi sisteminin nasıl yapılacağı hakkında yeterli bilgi ve uzman eleman eksikliği, düzenlemeyi imparatorluğun tamamında aynı anda uygulamaya geçirilmesinde aksaklıklar oluşturmuştur. Bu sebepten dolayı yenilik çalışmaları öncelik olarak hükümetin kesin denetiminde olan ve hemen müdahale edilebilecek yakın eyaletlerde sırayla uygulanmasına karar verilmiştir. Pekâlâ, yeni sistem başarı gösterirse sırayla diğer eyaletlerde tatbik edilmesi kararı alınmıştır. Yenilik çalışmalarının ilk uygulanacağı yerler ise başta İstanbul olmak üzere Ankara, Edirne, Bursa, Sivas, Aydın, İzmir ve Konya eyaletleri olmuştur (Çadırcı, 2012, s. 190).

Muhassıllık Meclisleri

Tanzimat’ın ilanı ile birlikte taşra teşkilatında ilk uygulamalardan biri “*Muhassıllık Kurumu*”nun oluşturulmasıdır (Ortaylı, 2018, s. 37). Bu yapılanmada maksat hükümetin karar aldığı yeni vergi sistemini yakın eyaletlerde uygulanmasını kolaylaştırmaktır. Hükümet, Tanzimat Fermanı ile birlikte halkın çok önceden beri şikâyetçi olduğu ve devleti de zarara uğratan iltizam usulünün kaldırılmasına karar vermiş (Genç, 2000, s. 154-158) ve çeşitli isimlerle tahsis edilen vergilerin yerine herkesten geliri oranında tek bir vergi toplanması esasını benimsenmiştir (Özkaya-Akyıldız, 2020, s. 18-19).

1840'ın başından itibaren sancaklara doğrudan doğruya “*muhasıl-ı emval*”¹ adı verilen görevliler atanmaya başlanmıştır. Bu görevlilerin yanlarına birer emlak ve nüfus kâtibi verilmiştir. Görevlilerin, gittikleri sancak merkezlerinde öncelikle *Muhasıllık Meclisleri*² ni kurmaları ve ardından nüfus, mal, mülk sayımını yaparak vergilerin de buna göre belirlenip dağılımının yapılmasına karar verilmiştir. Bu meclisin başında en yetkili kişi olarak *Muhasıl* bulunmaktaydı. Muhasıllık Meclisi'nin üyeleri ise; biri mal ve diğeri de emlak ve nüfus kâtibi olarak 2 tane kâtip, hâkim, asker zabiti, yöre ileri gelenlerinden 4 kişi, gayrimüslim bulunan yerdeki meclislerde metropolit veya hahambaşı gibi ruhani ya da dini reisler ile 2 nefer kocabaşları olmak üzere toplamda 10 kişi bulunması kararı alınmıştır (BOA. A.}MKT. 32/41; Ortaylı, 2018, s. 37). Aslında Hükümet, Meclis-i Vala'da belirlediği yönetmeliğe göre sancağa atanan muhasıllardan öncelikle sancak merkezlerinden birer meclis oluşturmalarına karar vermişti. Daha sonra hazineye ait bütün gelir kaynaklarının kayıtlarının tutulduğu defterlerin toplanarak daha önce kayıt edilen ya da edilmeyen herkesin tekrardan kayıt altına alınmasına ve kayıt işlemlerinin bitmesiyle bu defterlerin hemen hazineye gönderilmesi istenmişti. Muhasıllar, yönetmeliğin belirlediği talimata göre taşrada Muhasıllık Meclisleri'ni kurduktan sonra 1840 yılı başlarından itibaren kâtiplerle birlikte mal ve emlak sayımını başlatmışlardır. Ancak bu meclisler, beklenilenin aksine talepleri karşılayamamıştır. Hükümetin iltizam sistemine karşı çözüm getirmek amacıyla taşrada kurduğu bu kurum, başta bilgili ve tecrübeli eleman eksikliği, ulaşım güçlükleri ve yıllardır vergi vermeyen kesimin muhalefetinden dolayı istenilen sonuca ulaşılmak bir yana umulanın aksine kaç kuruş gelir olduğu dahi tespit edilememiştir. Ayrıca çoğu yerde vergi yazımı sırasında halk gerçek gelirini gizlerken, bazı yerlerde ise muhasılların fazladan vergi yazması bu kurumun doğru düzgün çalışmasına engel olmuştur. Bunun yanında uygulamanın başarısızlığa uğramasının en büyük sebebi olarak görülen bölgedeki yolsuzluklara görevlendirilen memurların da dâhil olmasıydı. Uygulamanın birçok aksaklıkları beraberinde getirmesi şikâyetlerin artmasına da yol açmıştı (Çadircı, 2017, s. 261-262).

Hükümet, Muhasıllık Kurumu'nu oluştururken valinin nüfuz ve yetkilerini azaltmak istemekteydi ve bundan dolayı mali sorumlulukları tek elden kontrol edilmesi için muhasıllara devretmişti (İnalçık, 2012, s. 174-175). Böylece mali amaçlarla kurulan bu meclisler, verginin kaynağına doğrudan ulaşacaktı. Yıllardır sorun haline gelen vergi toplama işi çözüme kavuşacak ve adaletsizlik ortadan kaldırılacaktı (Ünal, 2011, s. 243). Ancak çok kısa bir süre sonra bu kurum beklenileni tam olarak karşılayamamıştı. Hükümet, 1842 yılı başlarında bu uygulamadan vazgeçti ve Muhasıllık Kurumu'nu kaldırmak zorunda kaldı (Efe, 2009, s. 94). Ancak bu meclislerin kurulması daha sonra 1864 Vilayet Nizamnamesi'nin temelini oluşturacaktı (Ortaylı, 2018, s. 33).

Kısaca Muhasıllık ve Muhasıllık Meclisi hakkında bilgi verdikten sonra, çalışmanın ana konusu olan Malatya'da Muhasıllık ve Muhasıl Meclisleri bahsine geçilebilir. Malatya'da Muhasıllığın kurulup kurulmadığı hakkında herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır. Malatya, 1845'ten itibaren Diyarbakır Eyaleti'ne bağlı bir sancak olduğu zamandan itibaren, Diyarbakır Eyaleti'nde Tanzimat uygulamalarının başladığı

¹ Osmanlı Devleti'nde muhasılların unvan ve yetkilerinin dönemlere göre değişiklik gösterdiği görülmektedir. Muhasıllar, vergi toplama görevinin yanında idari görevleri de üstlenmiştir. XIX. yüzyıl başlarında birçok sancak muhasıllık şeklinde idare edilmeye başlanmıştır. (Özkaya-Akyıldız, 2020, s. 18-19).

² Meclis-i Vala'nın kararı ile 24 Ocak 1840'ta muhasılların ataması, çalışma biçimleri, meclis üyeleri, nüfus sayımının nasıl yapılacağı, memurlara ödenecek ücretlerin hazinece nasıl karşılanacağı ayrıntıları ile belirlenmiş ve ayrıca yapılacak diğer işlerin de görüşülüp karara bağlanması için sancaklarda ilk kez Muhasıllık Meclisleri kurulmuştur (Seyitdanlıoğlu, 1996, s. 19-40).

düşünülürse, (BOA. C..DH. 75/3705), Malatya'da Muhasıllık ve Muhasıllık Meclisi'nin kurulmamış olduğu hesaba katılmalıdır.

1842-1849 Memleket Meclisleri

1842'de Muhasıllık Meclisleri kaldırılınca yerine aynı tarihte "Memleket Meclisleri" kurulmuştur. Bu meclisler, 1849'a kadar Muhasıllık Meclisleri'ne benzer çalışmalar yürütmüşlerdir. Memleket Meclisleri'nin başkanlığını eyaletlerde valiler, sancaklarda ise kaymakamlar yürütmüştür. Tanzimat bürokratları, aslında taşrada bu meclisleri kurarak; malî, adlî ve idarî-askerî yetkileri üstlenmiş olan yöneticileri denetim altına almayı amaçlamıştır (Çadircı, 2017, s. 263). Valilerin idaresinde bulunan Memleket Meclisleri'nden görevli memurlar ile bölgedeki insanlar arasında çıkan sorunları çözmek, yöneticilerin kendi başına hareket etmesini denetlemek, vergi düzenini sağlamak ve görevini kötüye kullananları yargılamak gibi sorumluluklar beklenmiştir. Ayrıca vergilerin düzenli bir şekilde kayıt altına alınıp, gelirleri merkeze göndermek de bu meclislerin görevleri arasında sayılmıştır (Çadircı, 2017, s. 263).

Meclisin nasıl kurulacağı, üye sayısı, üyelerinin kimlerden oluşacağı hakkındaki bilgilere taşradaki idarecilere gönderilen bir belgede ulaşmak mümkündür. Bu belgedeki "...Tanzîmât-ı Hayriye icâbınca bu makûlere's-i eyâlete sancak meclisi a'zâsı on üç neferden mürekkeb olub a'zâ-yı tabîb ki zabıta me'mûru ve hâkim ve muhâssıl ve müftü ve emlâk ve emvâl kâtibleriyle metropolid vekîli ve kûsûr altı nefer islâm ve re'âyâdan olarak vücûh-ı memleketden bi'l-intihâb..." ifadeye göre kurulacak meclisin toplamda 13 kişiden oluşacağı bildirilmektedir (BOA. C..DH. 75/3705). Yukarıda da belirttiğimiz gibi 1845 yılında Diyarbakır Eyaleti'nde Tanzimat'ın uygulanmasına karar verilmiş (BOA. A.}MKT. 28/07) ve aynı yıl Diyarbakır Eyaleti'ne bağlı bulunan Malatya ve Arapgir Sancakları da Tanzimat uygulamalarına dâhil edilmiştir. Tanzimat'a dâhil edilen bu sancaklarda Memleket Meclisleri'nin nasıl kurulacağı ve üyelerinin kimlerden oluşacağı ayrıntısı ile anlatılmış, a'zaların listesi eklenmiştir. Malatya'da kurulan Memleket Meclisi'nin tayin edilen üyelerin listesine bakıldığında meclisin toplamda 12 kişiden oluştuğu tespit edilmektedir (BOA. C..DH. 75/3705).

Tablo 1. 1845'te Malatya Sancağı Meclisine İlk Tayin Kılınan A'zâlar³

Neferan	A'zaların İsimleri
1-	Kâimakâm el-Hâc Hasan Ağa
1-	Nâib Seyyid Mehmed Efendi
1-	Müftü el-Hâc Mehmed Efendi
1-	An-a'zâ müderris el-Hâc Mehmed Efendi
1-	An-a'zâ ve Dergâh-ı Âli Kapucubaşlarından Ahmed Ağa
1-	An-a'zâ Hâc Abdizâde Hüseyin Efendi
1-	An-a'zâ ve Dergâh-ı Âli Kapucubaşlarından Şotarazâde Osman Ağa
1-	Ser-kâtib Mehmed Efendi
1-	An-a'zâ Ömer Ağa-zâde İsmail Bey

³ BOA. C..DH. 75/3705.

1-	An-a'zâ Hüsrev-zâde Hüseyin Ağa
1-	Sandık emîni el-Hâc Abdülvehhab Efendi
1-	Ermeni milletinden Mihail zimmî

Malatya Sancağı'nda Tanzimat'ın getirdiği uygulamaların gereği olarak mal, mülk ve nüfus sayımı yapılmış ve vergiler ona göre yazılmıştır. Hicri (1261) "... *altmış bir senesinden i'tibârendâire-i tanzîmâta bi'l-idhâl altmış ikide usûl-i hakkâniyete tatbîkan herkesin hal ve tahammülleri gözedilerek altı yüz kese vergi tahsis kılınub olbâbta teşekkür ü hâvâhâli tarafından mahzarlar takdîm kılınmış idiği tebeyyün etmişidi ...*" ifadesinden de anlaşıldığı üzere halkın yeni vergi sistemine göre yazılan vergi oranlarından memnun olduğu görülmektedir (BOA. I..MVL.122/3093; BOA. C..ML..35/1586). Ancak buraya tayin edilen yöneticiler gelenek haline getirdikleri usulsüzlüklerine devam etmiş ve halktan fazla vergi toplamışlardır. "... *Malatya kazasında 61 senesinde müdür bulunan Mehmed Bey ile halefi Hüsnü Bey'in tekalif-iden başka altmış bir ve iki senelerinde muğayir-i Tanzimat-ı Hayriyye'ye kendülerinden cebren hayli akçe almış olduğundan*" ifadesine göre 1845 ve 1846 yıllarında Malatya Kazası müdürü bulunan Mehmed Bey ve Hüsnü Bey'in zimmelerine para geçirdikleri tespit edilmiştir. Bunun üzerine halkın şikâyetleri artınca yöneticiler görevden uzaklaştırılmıştır (BOA. A.}MKT. 51/24; BOA. A.}MKT. 69/23; BOA. A.}MKT.UM.. 35/49). Ancak, 1842-1849 yılları arasında taşrada kurulan Memleket Meclisleri de Muhasıllık Meclisleri gibi Tanzimat uygulamalarında arzu edilen başarıların elde edilmesine yeterli katkıyı sağlamadığı kabul edilmektedir (Şeref Efendi, 1985).

Osmanlı Devleti'nin Tanzimat'ın ilan edilmesinden sonra taşrada yapılan bir diğer yenilik çalışması ise alınacak yeni önlemlerin belirlenmesi için her eyaletten "*vücut ve kocabaşılar*" dan oluşacak "*İmar Meclisi*" kurulmasıdır. Daha sonra "... *Mu'teber ve malûmât sahibi kimselerinden birisi Müslüman, diğeri Hristiyan ...*" olmak üzere iki kişinin İstanbul'a çağrılmasına karar verilmiş ve böylece öncelik olarak bölgenin sorunlarının tespit edilerek ona göre çözüm yolları aranması kararı alınmıştır. Yapılan çağrı üzerine vücut ve kocabaşılar İstanbul'a gelmiş ve ileri gelen devlet adamlarının konaklarında kalmış ve toplantılara katılmıştır (Çadircı, 2017, s. 201-202). Aynı yıl Diyarbakır Eyaleti valisine gönderilen yazıda Diyarbakır ve eyalete bağlı Malatya ve Harput Sancağı'ndan da iki kocabaşı ve iki ileri gelen şahısın gönderilmesi istenmiştir. "... *İ'mâr-ı mülk ve teb'a kaziyesinin istihsâli zımnında her bir eyâletden matlûb olduğu misillü Diyarbakir eyâletinde kâin Malatya Sancağından Sülükîzâde Mehmed Ağa ve Osman Ağa*"nın gönderilmesine karar verilmiştir (BOA. A.}MKT. 32/41). Hükümet'in İstanbul'a çağırdığı bu görevliler toplantıda hükümete vergi meseleleri ve haksız uygulamalar yüzünden şikâyetlerini dile getirmişlerdir. Bunun dışında yol, köprü ve içme suları gibi meseleler üzerinde durmuşlardır (Çadircı, 2017, s. 201-202).

1849 Eyalet Meclisleri

Meclis-i Vala'nın hazırladığı "*Eyalet Meclisleri Talimâtnâmesi*", 1 Ocak 1849 tarihinde padişah Abdülmecid'in onayıyla yürürlüğe konulmuştur (Çadircı, 2017, s. 290, 273-274). 68 maddeden oluşan yeni talimatname ile eyaletlerin her birinde "*Eyalet Meclisi*" kurulup vali, defterdar, kaymakam ve kaza müdürlerinin görevleri bu talimatname ile madde madde yeniden belirlenmiştir (BOA. C..DH.. 194/9697). Daha önce eyaletlerde kurulan meclisler bundan sonra yeni düzenlemeye uygun olarak sancak ve kazalarda da kurulma kararı alınmıştır. 1849 yılında uygulamaya konan "*Eyalet Meclisleri Talimâtnâmesi*" 1864 yılında yayınlanan "*Vilayet Nizamnamesi*"ne kadar yürürlükte kalmıştır (Çadircı, 2013, s. 218).

Eyalet Meclisleri'nin başkanı hükümet tarafından atanmış ve beraberinde bir kâtip ve ayrıca ulemadan bir üyesi verilmiştir (Çadırcı, 2013, s. 219). Burada üzerinde durulması gereken noktalardan biri olan valinin Eyalet Meclisleri'nde yetkisinin azaltılmasıydı. Vali, defterdar, hâkim ve müftü gibi meclisin doğal üyesinden biri olmuştu ve o olmadan da meclis toplanabilir ve karar alabilirdi (Çadırcı, 2013, s. 220).

1 Nisan 1846 tarihinde Harput'un eyalet statüsüne getirilmesi ile Malatya, bu tarihten sonra Harput Eyaleti'nin kazalarından biri haline gelmiş ve 1867 yılına kadar idarî yapısı bu şekilde devam etmiştir⁴. Malatya, kaza statüsüne geçtikten sonra yöneticiler bundan sonra *kaza müdürü* statüsü ile tayin edilmiştir (BOA. MVL. 629/106; BOA. MVL. 253/99). Bu dönemde Malatya'ya kaza müdürü olarak yaklaşık 21 idarecinin tayin edildiği tespit edilmiştir.

Tablo 2. Malatya'ya Tayin Edilen İdareciler

Sıra No	İdarecilerin İsimleri	Sıra No	İdarecilerin İsimleri
1-	Mehmed Bey ⁵	12-	Mehmed Hidayet Efendi ⁶
2-	Hüsnü Bey ⁷	13-	Ferhad Ağa ⁸
3-	Fahri Bey ⁹	14-	İsmail Hakkı Ağa ¹⁰
4-	Ömer Cemaletdin Ağa ¹¹	15-	Mustafa Efendi ¹²
5-	Hasan Ağa (vekil) ¹³	16-	Ali Rıza Efendi ¹⁴
6-	Musa Ağa ¹⁵	17-	Süleyman Ağa ¹⁶
7-	Mahmud Ağa ¹⁷	18-	Ahmed Reşid Efendi (vekil) ¹⁸
8-	Abdolvahap Ağa ¹⁹	19-	Talib Efendi ²⁰
9-	Osman Bey ²¹	20-	Mahmud Faik ²²
10-	Cibar-zade Hasan Bey ²³	21-	Halil Ağa ²⁴

⁴ "... İşbu atmış bir senesi martından i'tibâren Harput eyâletinde Tanzîmât-ı Hayriye icrâ olunarak..." ifadesine göre Harput H 1261 Martından itibaren Harput Eyaleti olarak Tanzimat'a dâhil edildiği görülmektedir. (BOA. C.DH. 75/3705; Aksın, 2019, s. 399-400; Karagöz, 2021, s. 245).

⁵ BOA. A.}MKT. 28/7.

⁶ BOA. İ..MVL. 321/13678.

⁷ BOA. A.}MKT.UM.. 35/49.

⁸ BOA. A.}MKT.MVLL. 72/80.

⁹ BOA. MVL. 11/51.

¹⁰ BOA. A.}MKT.MVL. 98/22.

¹¹ BOA. A.}MKT. 224/79.

¹² BOA. MVL. 370/14.

¹³ BOA. MVL 261/33.

¹⁴ BOA. HR.MKT. 375/62.

¹⁵ BOA. İ..MVL. 159/4599.

¹⁶ BOA. MVL. 629/106.

¹⁷ BOA. MVL. 109/42.

¹⁸ BOA. MVL. 629/106.

¹⁹ BOA. MVL. 253/99.

²⁰ BOA. A.}MKT.MVL. 147/66.

²¹ BOA. A.}MKT.MVL. 59/36.

²² BOA. MAD.d.. 13649.

²³ BOA. MVL. 261/33.

²⁴ BOA. MVL. 168/62.

11-	Seyyid Ağa ²⁵		
-----	--------------------------	--	--

1849 Eyalet Meclisleri talimatnamesi ile Malatya Kazası'nda Kaza İdare Meclisi'nin kurulması gerekiyordu. Ancak, Malatya'da *Kaza İdare Meclisi*'nin ne zaman kurulduğuna dair bilgiye ulaşılamamıştır. Aynı yıl Harput Eyaleti valisinin merkezi idareye, kurulacak meclisin masrafının çok olacağı şu sözlerle ifade edilmektedir. "...*eyâlet-i mezkûreye meclis-i kebîr teşkili masârif-i sâireyi müstelzim ...*" ifadesine göre, bu meclisin kurulmasının sonraya ertelenmesini isteyen bir talep bulunmaktadır (BOA. A.}MKT.MVL. 30/81). Bu talebin Harput'a bağlı bir Kaza olarak Malatya'da da masrafları sebebiyle ertelenmesi mümkün mü? bu durumu bilinmemektedir. Ancak 1848-1850 yılları arasında Malatya'daki Kaza Meclisi ile ilgili bir bilgiye Malatya Kazası'nda kaza müdürü olarak bulunan Ömer Cemaleddin Ağa'nın, şehrin hava ve suyunu uyum sağlayamadığı gerekçesiyle istifa ettiği, fakat bu kararın kaza meclisi tarafından kabul edilmediği hakkındaki bilgilerden ulaşılmaktadır (BOA. A.}MKT. 224/79; BOA. MVL. 80/31). Bu arada 20 Ekim 1852 tarihinde kaza ahalisinden Celal oğlu Hüseyin ile Malatya Kazası hanedanından İsmail Bey arasında çıkan münakaşanın çözümlenmesi ve son bulması için Harput Meclisi mazbata göndermiştir. Bu bilgiler, Harput'ta Eyalet Meclisi'nin de bu süreçte kurulmuş olduğu sonucuna götürmektedir (BOA. MVL. 123/17). Bu bilgiye ek olarak, 1 Eylül 1850 tarihinde Malatya halkı, vergilerin çokluğundan şikâyetçi olmuş ve durumu Harput Eyaleti valisine bildirmişlerdir. Harput valisi, vergilerin çokluğunu merkeze bildirerek "... *Harput eyâleti dâhilinde kâin Malatya vesâir bazı kazâlar vergisinin ta'dîl ve tesviyesine ...*" ayrıca vergilerin değiştirilmesi ve düzeltilmesini için meclise bir memurun tayin edilmesi talebinde bulunmuştur. Merkezden istenen bu talep uygun görülmüş ve Numan Efendi, vergileri düzenlemek için memur olarak gönderilmiştir (BOA. C..ML.. 35/1586; BOA. A.}MKT.MVL. 30/81). Malatya'da, Kaza Meclisi'nin kurulup kurulmadığı ile ilgili ulaşılabilen bilgiler sınırlı durumdadır. Yeteri kadar değerlendirmeye imkân sunmamaktadır. Ancak yine de bu bilgilerden yola çıkıldığında Malatya Kaza Meclisi'nin kurulduğu kabul edilebilir.

Osmanlı Devleti'nin, 1849 düzenlemesi ile taşrada kurduğu meclislerin görev ve sorumlulukları, Meclis-i Vala'nın hazırlamış olduğu talimatnamede ayrıntıları ile belirlenmiştir. Bu düzenlemelerin uygulanmasıyla taşra ile merkezi birbirine yaklaştırmak ve idarî bağı kuvvetlendirmek maksadı da ortaya çıkmaktadır. Taşra idaresinde yeni bir dönemin başlangıcı olan bu talimatnameyle, herşey yasal zeminde yürütülmek istenmekteydi. Eyalet Meclisleri, yönetimin her bir basamağında görev alan yöneticileri denetleyecek; yargı, sağlık, eğitim-öğretim gibi alanlarda ne yapılması gerekiyorsa sağlayacaktı (Davison, 1997). Yine meclislerin, halkın can ve mal güvenliğini sağlamak ve halka zulümleri önlemek, suç işleyenleri tespit etmek ve meclise çağırarak yargulamak (BOA. A.}MKT. 212/36), vergi dağıtım ve toplama anında yolsuzluk yapıp yapılmadığını kontrol etmek gibi görevleri de bulunmaktaydı (Çadircı, 2017, s. 290-291). Taşrada yepyeni bir düzenlemenin öncüsü olan bu talimatname ile vali, mütesellim ve şehrin ileri gelenlerinin ellerinde bulunan işlerin hepsi resmi kurum olan meclislere aktarılmış bulunmaktaydı (Çadircı, 2017, s. 83). Ancak zaman içerisinde 1849 düzenlemesi, talepleri karşılayamamıştır. Aşırı merkezîyetçi olan yeni düzenleme ile bürokrasi işleri artmış, işlerin askıda kalması, sonuca ulaşılmamasına yol açmıştır. Hükümetin, taşra münasebetlerini zayıflamış, görev yetkileri iyice daralan vali ile merkezden atanan meclis başkanı arasında anlaşmazlıklar çıkmaya başlamıştır. Birçok bölgede, emniyet ve asayiş bozulmuştur. Ayrıca hükümet valiye ödediği aylık maaşın aynısını meclis başkanına ödemeye başlayınca hazineye yeni bir mali yük daha çıkmıştır.

²⁵ BOA. A.}MKT.NZD. 105/27.

Buna ek olarak, meclis üyelerinin maaşlarının nasıl verileceği de sorun haline gelmiştir. Bu maaşların ödenmesi için yeni vergi yazılması belirtildiği gibi bunun merkezi hazinece karşılanması da söz konusu olmuştur (Ortaylı, 2018, s. 39-40).

Osmanlı Devleti, taşrada Tanzimat'ın uygulamalarını yerinde denetlemek ve karşılaşılan güçlükleri tespit etmek amacı ile teftiş heyeti kurmuş ve 1840, 1842 ve 1850 yıllarında Rumeli ve Anadolu'ya ayrı ayrı teftiş heyeti göndermiştir. Teftiş heyeti ile vali, kaymakam ve kaza müdürleri denetlenerek taşradaki sorunların tespit edilmesi hedeflenmiştir. Bütün yöneticilere gönderilen talimatnamede, teftişe gidecek müfettişlerden Tanzimat'a aykırı harekette bulunanların tespit edilmesi ve önlenmesi, özellikle vergilerin zamanında toplanıp hazineye gönderilmesinin sağlanması, ticarete atılan memurların ticaret yapmalarının yasaklanması ve devlet malını keyfi kullananları uyarması gibi talimatlar verilmiştir (Çadırcı, 2013, s. 187-189). Ancak daha önce olduğu gibi bu defa da hüsrana uğramış ve teftiş heyetlerinin 1849 düzenlemelerinin, taşra idaresini iyileştirme beklentisinin aksine asayiş ve emniyetin iyice bozulduğu bildirilmiştir. Bu teftiş sonucunda 1852 yılında bazı eyalet meclislerine merkezden başkan atamaya son verilmiş ve valinin taşra idaresindeki yetkileri tekrar iade edilmiştir (Shaw-Kural Shaw, 2017), s. 121-122. Böylece eyaletlerdeki karışıklıklara son verilmesi planlanmıştır (Ortaylı, 2018, s. 46; Kartal, 2013, s. 7).

1864 Vilayet Nizamnamesi

Tanzimat Fermanı'nın ilanı sonrasında taşra idaresinde daha öncekilerden farklı olarak sistemli bir düzenleme de 1864 *Vilayet Nizamnamesi* ile yapılmıştır. Osmanlı yöneticileri, toprak bütünlüğünü korumak, Müslüman ve gayrimüslim nüfusun bir arada yaşamasını sağlamak için bir idare tarzı hazırlamışlardır. Bu yeni düzenlemenin baş mimarlarından biri Tuna, Niş, Bağdat gibi büyük eyaletlerde valiliğinin yanı sıra çeşitli sebep ve görevlerle ülke idaresinde büyük tecrübe sahibi Mithat Paşa gelmekteydi. 8 Kasım 1864 tarihinde yürürlüğe konulan bu nizamname, Fuad Paşa ve eyalet valisi Mithat Paşa tarafından büyük ölçüde Fransızların yönetmeliklerine dayanmaktaydı²⁶. Fransız yönetim örgütlenmesinin örnek olarak alındığı 1864 nizamnamesine göre vilayet, sancak (liva), kaza ve köy yönetimi ayrıntıları ile belirlenmiş ve en büyük idarî birim olan eyalet, vilayet olarak değiştirilmiştir (Karal, 1988, s. 153; Seyitdanlıoğlu, 1996, s. 27). Vilayetler sancaklara, sancaklar kazalara, kazalar nahiyelere ayrılmıştır. Vilayet yönetiminin başında vali, sancak yönetiminde mutasarrıf, kazalarda kaymakam ve karyede ise bölge halkının kendi aralarında seçtiği bir muhtarın bulunmasına karar verilmiştir (Düstur, I, s. 608). Tanzimat'ın hemen sonrasında görev ve yetkilerinde kısıtlamaya gidilen valilerin yetkileri, 1864 nizamnamesi ile malî, siyasî ve güvenlik yönünden tekrar genişlemiştir. Fuat Paşa'nın yakından takip ettiği taşra idaresinde merkezi otoritenin gerçekleştirilebilmesi için valinin yetkilerinin genişletilmesine karar verilmiştir (Ahmet Cevdet Paşa, 2014, s. 110). Bunun dışında sancakların başına kaymakam yerine yeni idareci olarak mutasarrıf, kazaların başına ise yönetici olarak kaza müdürü yerine kaymakamlar atanmıştır. Taşra idaresinde, idarî yönden birçok düzenlemenin görüldüğü bu nizamname ile vilayetlerde Vilayet İdare Meclisi, livalarda (sancak) Liva İdare Meclisi ya da Sancak İdare Meclisi ve kazalarda Kaza İdare Meclisi kurulmasına karar verilmiştir. Bu meclislerin ne zaman toplanacağı, üyelerinin kimlerden oluşacağı ayrıntısı ile yeni nizamnamede kayıt altına alınmıştır (Ünver, 2015, s. 97-119). 7 Kasım 1864 tarihinde hazırlanan bu nizamname ile Bab-ı Ali, Tanzimat'tan itibaren uygulanan düzenlemelerde bazı değişikliğe gitmeye karar vermiştir (Seyitdanlıoğlu, 1996, s. 67-81). Osmanlı taşra

²⁶ Bu nizamnamenin tam ismi "Tuna vilayeti namıyla bu kere teşkil olunan dairenin idare-i umumiye ve hususiyesine ve ta'yin olunacak me'murların suret-i intihableriyle vezâfi daimesine dair nizamnamedir" şeklindedir. Metnin eski harflerle tam hali için bkz. *Düstur-ı Atik*, s. 517-536; *Takvim-i Vekay-i Def'a* s. 773, 7 Cemaziyelahir 1281.

yönetiminin dönüm noktalarından biri olan 1864 Vilayet Nizamnamesi'ni Tanzimat'ta olduğu gibi bir usul yerine daha tedbirli ve temkinli davranılmıştır. Uygulamaların; "kaide-i tedric" olarak adlandırılan pilot bölgelerde tatbik edilmesine karar verilmiştir. Buradaki amaç, yeni nizamnamenin uygulamasında daha önce ortaya çıkan sıkıntıların tekrarlanmasını önlemektir. Çıkarılan yeni nizamname için Mithat Paşa ve onun idarî bölgesinin seçilmesine karar verilmiştir. Niş, Vidin ve Silistre eyaletlerinin birleştirilmesi ile oluşturulan "Tuna Vilayeti" pilot bölge olarak seçilmiş ve yeni nizamname, "Tuna Vilayeti Nizamnamesi" adı altında yürürlüğe konulmuştur (Ortaylı, 2018, s. 54-55; Findley, 2019, s. 99). İki yıl içerisinde Mithat Paşa, bozulan düzeni tekrar oturtmuş, çiftçilere tarım kredileri sağlamış, yolları, köprüleri ve su yollarını yaptırmıştır. Sanayiye de geliştiren Mithat Paşa, vilayetin gelirini 26.000'den 300.000 keseye çıkarmıştır (Ortaylı, 2018, s. 57-62; Kılıç, 2004, s. 104-109). Tuna Vilayeti'nde elde edilen başarıdan sonra Suriye, Bosna, Edirne, Trablusgarp ve Erzurum Vilayetleri oluşturularak 1864 Vilayet Nizamnamesi'nin getirdiği düzenlemeler buralarda yürürlüğe girmiştir (Koç, 2021, s. 110). Tuna Vilayeti Nizamnamesi'nin önemli yeniliklerinden birisi de taşra idaresinde Vilayet İdare Meclisleri'nin yanı sıra "Meclis-i Umûmî-yi Vilâyet" adı altında meclislerin kurulmasıdır (Çadircı, 2017, s. 290-298). Bu meclisler, bağlı sancaklardan iki Müslüman ve iki gayrimüslim olmak üzere seçtikleri dört üye ile vali başkanlığında oluşturulmuştur. Valinin başkanlığında yılda bir defa toplanan bu meclis üyeleri, kendi bölgelerinin yol, eğitim-öğretim, ziraat ve ticaretle ilgili alanlarda dilek ve isteklerinin belirten, sorunları anlatan ve çözüm önerileri sunan dilekçeler vermişlerdir (Karal, 1988, s. 154; Shaw-Kural Shaw, 2017, s. 56).

1864 yılında yürürlüğe giren Vilayet Nizamnamesi, Osmanlı taşrasının belli bölümlerini kapsamaktaydı. 1867 yılında Vilayet Nizamnamesi'nin daha geniş alanlara uygulanması için harekete geçilmiş ve 1867 Vilayet Nizamnamesi ilkinde göre biraz farklı olarak hazırlanmış ve diğer bölgelerde uygulamaya konulmuştur. 1867 Vilayet Nizamnamesi ile 12 vilayet daha oluşturulmuştur (Ünver, 2015, s. 102-103). 1867 yılında Osmanlı'nın tüm bölgelerinde idarî taksimatta değişikliğe gidilirken Diyarbakır da yeni nizamnameye göre vilayet haline getirilmiştir. Bu dönemde Malatya'nın bağlı olduğu Mamuratü'l-Aziz Eyaleti sancağa dönüştürülerek Diyarbakır Vilayeti'ne bağlanmıştır. 1867 düzenlemesi ile Malatya'nın da idarî taksimatında değişikliğe gidilmiş ve Diyarbakır Vilayeti'nin Mamuratü'l-Aziz Sancağı'nın kazası olmuştur (Sâlnâme-i Diyarbekir, 1286, s. 57). Daha önce kaza müdürü olarak atanan yöneticiler bundan sonra kaymakam olarak atanmıştır. Bu dönemde kaymakam olarak Halil Efendi belgelerde tespit edilmiştir. (Sâlnâme-i Diyarbekir, 1286, s. 57). Ancak iki yıl sonra, Ma'muratü'l-Aziz Sancağı'nın bazı toprakları Malatya'ya ilave edilerek Malatya Sancağı oluşturulmuştur (Palalı, 1999, s. 96-97). Bundan sonra da yeni düzene göre Malatya'nın yöneticileri mutasarrıf olarak atanmıştır. Bu dönemde atanan mutasarrıflar ise Ali Kamil Efendi, Tayyar Paşa, Mehmed Üveys Paşa olarak devam etmektedir (Sâlnâme-i Diyarbekir, 1287, s. 59; Sâlnâme-i Diyarbekir, 1288, s. 60; Sâlnâme-i Diyarbekir, 1289, s. 59; Sâlnâme-i Diyarbekir, 1290, s. 60; Sâlnâme-i Diyarbekir, 1291, s. 62; BOA. ŞD. 1454/3; BOA. TS. MA.e 16/39). Tanzimat'ın ilanından bu yana taşra idaresinde girişilen yenilik çalışmaları 1864 Vilayet Nizamnameleri ile üst seviyeye ulaşmışsa da düzenlemeler bununla son bulmamış ve 22 Ocak 1871 İdare-i Umumiye-i Vilayet Nizamnamesi ilan edildikten sonra da devam etmiştir (Ünver, 2015, s. 111).

Sonuç

Osmanlı Devleti, XIX. yüzyılda gün geçtikçe bozulan taşra teşkilatını yeniden düzenlemek adına ıslahatlara/yeniliklere ihtiyaç duymuş ve bunun için birtakım

düzenlemelere gitmiştir. 1839 Tanzimat Fermanı'nın ilanı ile başlayan bu süreç, 1840'tan 1871'e kadar taşra idaresinde birçok düzenlemeyi yürürlüğe koyarak devam etmiştir.

1840 yılında ilk defa taşra teşkilatında Muhassıllık Meclisleri kurulmuş ancak 2 yıl sonra istenileni karşılayamayan bu meclisler 1842'de kaldırılmış ve yerine Memleket Meclisleri kurulmuştur. Ancak Malatya'da Muhassıllık Meclisleri'nin kurulduğu hakkında herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır. Bir başka ifade ile Malatya, 1845'e kadar Tanzimat'a dâhil edilmediğinden burada bu meclislerin kurulmadığı anlaşılmaktadır.

Malatya, 1845 yılında Diyarbakır Eyaleti'ne bağlı bir sancak olarak Tanzimat'a dâhil edilmiştir. Daha sonra 1842'de kurulan Memleket Meclisleri, 1845'ten sonra Malatya'da uygulamaya konulmuştur. Malatya'da ilk defa kurulan Memleket Meclisleri'nin işleyişi, üyeleri tek tek sancak merkezine bildirilmiştir. 1849'a kadar devam eden Memleket Meclisleri, daha sonra Eyalet ve Sancak Meclisleri olarak 1864 Vilayet Nizamnamesi'nin yayınlanmasına kadar yürürlükte kalmıştır. Ayrıca, Malatya'da İmar Meclisi de kurulmuş ve üyeleri İstanbul'a gönderilmiştir. Malatya'nın Tanzimat'a dâhil edilmesi ile birlikte yenilik uygulamaların gereği olarak meclislerin kurulduğu tespit edilmiştir. Ancak Osmanlı genelinde bu yeniliklerin yürürlükte kaldırılması ile Malatya'da da son bulmuştur.

1864 Vilayet Nizamnamesi ile Tanzimat'tan sonra taşrada ilk defa sistemli değişikliklere gidilmiş ve hem ülkenin idari taksimatında hem de idari yapıda yeniliklere gidilmiştir. 1869'dan sonra Malatya'da uygulamaya konulan 1867 Tuna Nizamnamesi ile Malatya'nın idari taksimatında da değişikliğe gidilmiş ve Malatya bundan sonra kazadan sancağa dönüşmüştür.

1864 Vilayet Nizamnamesi ilk önce Tuna Vilayeti'nde uygulandıktan sonra 1867'de tüm ülkede uygulanmaya başlamış ve 1871 İdare-i Umumiye-i Vilayet Nizamnamesi'nin yayınlanmasına kadar yürürlükte kalmıştır. Ancak bilgi yetersizliği ve eleman eksikliği yanında eski usulsüzlüklerin devam etmesi girişilen bu çabaları Tanzimat'ın ilk yıllarından 1864 Vilayet Nizamnamesine kadar boşa çıkarmıştır.

Kaynakça

Arşiv Belgeleri

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi

Cevdet, Dahiliye, (BOA. C..DH.), (Dosya No/Gömlek No) 75/370; 194/9697.

Cevdet, Maliye, (BOA. C..ML.), (Dosya No/Gömlek No) 35/1586.

Hariciye Nezareti, Mektubi Kalemi (BOA. HR.MKT.), (Dosya No/Gömlek No) 375/62.

İrade, Meclis-i Vala (BOA. I.MVL.), (Dosya No/Gömlek No) 122/3093; 159/4599; 321/13678.

Maliyeden Müdevver, Maliyeden Müdevver Defterleri, (BOA. MAD.d.), (Dosya No) 13649.

Meclis-i Vala (BOA. MVL), (Dosya No/Gömlek No) 11/51; 80/31; 109/42; 123/17; 168/62; 253/99; 261/33; 370/14; 629/106.

Sadaret, Mektubi Kalemi Evrakı (BOA. A.}MKT.), (Dosya No/Gömlek No) 28/7; 32/41; 51/24; 69/23, 212/36; 224/79.

Sadaret, Meclis-i Vala Evrakı (BOA. A.}MKT.MVL.), (Dosya No/Gömlek No) 30/81; 59/36; 72/80; 98/22; 147/66.

- Sadaret, Umum Vilayet Evrakı (BOA. A.}MKT.UM.), (Dosya No/Gömlek No) 35/49.
- Sadaret, Nezaret ve Devair Evrakı (BOA. A.}MKT.NZD.), (Dosya No/Gömlek No) 105/27.
- Şura-yı Devlet (BOA. ŞD.) (Dosya No/Gömlek No) 1454/3.
- Topkapı Sarayı, Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Evrakı (TS. MA.e), (Dosya No/Gömlek No) 16/39.
- Düstur, I. Tertip, C.I.
- Düstur-ı Atik.
- Takvim-i Vekay-i Def'a 773, 1281.
- Sâlnâme-i Vilayet-i Diyarbekir, 1286.
- Sâlnâme-i Vilayet-i Diyarbekir, 1287.
- Sâlnâme-i Vilayet-i Diyarbekir, 1288.
- Sâlnâme-i Vilayet-i Diyarbekir, 1289.
- Sâlnâme-i Vilayet-i Diyarbekir, 1290.
- Sâlnâme-i Vilayet-i Diyarbekir, 1291.

Araştırma ve İncelemeler

- Ahmet Şeref Efendi (1985). *Tarih Muhasebeleri*, (Sad. Enver Koray). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Aksın, A. (2019). Osmanlı Döneminde Harput'un (Ma'muratü'l-Aziz) İdarî Yapısı, *Tarih Yolunda Bir Ömür: Ergün Öz Akçora Armağanı*, (C 1). Hiper Yayın, 397-409.
- Akyıldız, A. (2011). Tanzimat. *Diyanet İslam Ansiklopedisi*. (C. 40, s. 1-10). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Ahmet Cevdet Paşa (2014). *Sultan Abdülhamid'e Arzlar: Maruzat*, (Haz. Ysuf Halaçoğlu), Ankara: Babıali Kültür Yayıncılığı.
- Çadırcı, M. (2017). *Tanzimat Sürecinde Türkiye: Ülke Yönetimi*. İstanbul: İmge Kitabevi Yay.
- Çadırcı, M. (2013). *Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapısı*. Ankara: TTK Yayınları.
- Çadırcı, M. (2012). Tanzimat'ın Uygulanmasında ve Karşılaşılan Güçlükler (1840-1856): *Tanzimat: Değişim Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu*, (Ed. Halil İncalcık-Mehmet Seyitdanlıoğlu). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 197-207.
- Davison, R. (1997). *Osmanlı İmparatorluğu'nda Reform (1856-1876)*, (C 1). İstanbul: Papyrus Yayınevi.
- Efe, A. (2009). Tanzimat'ın Eyalet Reformları 1840-1864: Silistre Örneği: *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, 6 (22), 87-113.
- Engelhardt, (1999). *Tanzimat ve Türkiye*. (Çev: Ali Reşad). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Eren, A. C. (2007). *Tanzimat Fermanı ve Dönemi*. İstanbul: Derin Yayınları.
- Findley, C. V. (2019). *Modern Türkiye Tarihi*. Ankara: Timaş Yayınları.
- Genç, M. (2000). İltizam: *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, (C. 22, s. 154-158). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

- Gençoğlu, M. (2011). 1864 ve 1871 Vilâyet Nizamnamelerine Göre Osmanlı Taşra İdaresinde Yeniden Yapılanma. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2 (1), 29-50.
- Gökbilgin, M. T. (1946). 1840'tan 1861'e Kadar Cebel-i Lübnan Meselesi ve Dürziler: *Bellekten*, (Cilt 10). Ankara: TTK Yayınları, 641-703.
- İnalcık, H. (2019). *Devlet-i 'Aliyye: Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar-IV*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- İnalcık, H. (2012). Tanzimat'ın Uygulanması ve Sosyal Tepkiler, *Tanzimat: Değişim Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu*, (Ed. Halil İnalcık-Mehmet Seyitdanlıoğlu). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 169-197.
- İnalcık, H. (2017). *Tanzimat ve Bulgar Meselesi*. İstanbul: Kronik Kitap.
- Kanar, R. (1985). *Mustafa Reşid Paşa ve Tanzimat*. Ankara: TTK Yayınları.
- Karagöz, M. (2021). Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Taşra Teşkilatında Malatya (1839-1924), *İçtimaiyat Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(2), 238-275.
- Karal, E. Z. (1988). *Osmanlı Tarihi*, (Cilt 7). Ankara: TTK Yayınları.
- Kartal, N. (2013). Tanzimat'tan Cumhuriyete Osmanlı'da Mülki İdare. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 4(1), 1-24.
- Kılıç, S. (2004). 1864 Vilayet Nizamnamesinin Tuna Vilayetinde Uygulanması ve Mithat Paşa. *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 24(37), 99-111.
- Koç, B. (2021). *Osmanlı Modernleşmesi ve Mithat Paşa: Tuna Vilayeti Meclisleri ve Yeniden Yapılanma Çabaları*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Ortaylı, İ. (1985). *Tanzimat ve Meşrutiyet Döneminde Yerel Yönetimler: Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*. (Cilt 1). İletişim Yayınları, 231-245.
- Ortaylı, İ. (2018). *Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahallî İdareleri (1840-1880)*. Ankara: TTK Yayınları.
- Ortaylı, İ. (1986). Mithat Paşa'nın Vilayet Yönetimindeki Kadroları ve Politikaları, *Uluslararası Mithat Paşa Semineri ve Tartışmaları*, TTK Yayınları.
- Özcan, M. (2002). II. Mahmut Döneminde Taşradaki Merkezîyetçilik Politikası: *Türkler*. (Cilt 13). Yeni Türkiye Yayınları, 720-729.
- Özkaya, Y. (2002). XVII. Yüzyılda Taşra Yönetimine Genel Bir Bakış: *Türkler*. (Cilt 13). Yeni Türkiye Yayınları. 699-709.
- Özkaya, Y.-Akyıldız, A. (2006). Muhassıl: *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, (C. 31, s. 18-20). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Palalı, İ. (1999). *XIX. Yüzyılın İkinci Yarısında Diyarbakır (Vilayet Salnameleri ve Mahalli Kaynaklara Göre) (1869-1905)*. Doktora Tezi. Malatya: İnönü Üniversitesi.
- Shaw, S. J.-Kural Shaw, E. (2017). *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye*. E Yayınları.
- Seyitdanlıoğlu, M. (1996). Yerel Yönetim Metinleri III: Tuna Vilayeti Nizamnamesi, *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 67-81.
- Seyitdanlıoğlu, M. (1996). *Tanzimat Devrinde Meclis-i Vâlâ (1838-1868)*. TTK Yayınları.
- Tural, E. (2004). 1861 Hersek İsyanı, 1863 Eyalet Teftişleri ve 1864 Vilayet Nizamnamesi, *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 93-123.

- Ünver, M. (2015). Vilayet Nizamnamelerinin Osmanlı Devleti'nin İdari Taksimatına Etkileri (1864-1876): *1864 Vilayet Nizamnamesi*, (Ed. Erkan Tural-Selim Çapar). Ankara: Öncü Basımevi, 97-125.
- Ünal, F. (2011). Tanzimat'tan Cumhuriyete Türkiye'de Yerel Yönetimlerin Yasal ve Yapısal Dönüşümü: *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 30, 241-248.
- Yapıcı, S. (2014). *Osmanlı Vilayet Salnamelerinde Malatya (1869-1908)*. Malatya Kitaplığı Yayınları.
- Yılmaz, Ö. (2014). Tanzimat Döneminde Osmanlı Taşra İdare Meclisleri (1840-1871). *History Studies International Journal of History*, 6(6), 253-280.